

שם מורה על המהות

11. בראשית (פרשת בראשית) פרק ב פסוק יט

(יט) וַיֵּצֵר ה' אֱלֹקִים מִן הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לְרֵאוֹת מֶה יִקְרָא לוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נָפֵשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ: ספורנו

לראות מה יקרא לו. כדי שיראה ויתבונן איזה שם ראוי לכל אחד מהם, כפי הפעולה המיוחדת לצורתו:

12. ספר תפארת ישראל פרק לג

הרי כי השם יתברך הביא התחתונים אל האדם, והוא יקרא להם שמות. ודבר זה ענין מופלג, כי דוקא ראוי האדם שיקרא שמות. כי הנמצאים יקרא להם שמות מתחלפים לפי אשר הם מתיחסים אליהם. כי האויר נגד המים נקרא 'חם', ונקרא 'קר' בערך האש, שהוא חם יותר. וכן כל הדברים נקראים בשמות כפי ערך הדברים אשר הם מתיחסים אליהם. והנמצאים כלם הם מתיחסים אל האדם, אשר הוא עיקר בתחתונים. ולפיכך האדם קורא שמות, כפי אשר הם מתיחסים אל האדם, לא כפי אשר מתיחסים לדבר זולת זה. ויותר מזה, אף שמו יתברך נקרא כאשר הוא אל האדם.

13. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף ט עמוד א

מאי דכתיב: ונברכו בך כל משפחות האדמה? אמר ליה הקדוש ברוך הוא לאברהם: שתי ברכות טובות יש לי להברוך בך, רות המואביה ונעמה העמונית; כל משפחות האדמה - אפילו משפחות הדרות באדמה, אין מתברכות אלא בשביל ישראל;

14. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז עמוד ב

רות - מאי רות? אמר רבי יוחנן: שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות. מנא לן דשמה גרים? - אמר רבי אליעזר דאמר קרא: לכו חזו מפעולות ה' אשר שם שמות בארץ, אל תקרי שמות אלא שמות.

15. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פג עמוד ב

רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי הוו קא אזלי באורחא, רבי מאיר הוה דייק בשמא רבי יהודה ורבי יוסי לא הוו דייקו בשמא. כי מטו ליהווא דוכתא בעו אושפיזא, יהבו להו. אמרו לו: מה שמך? - אמר להו: כידור. - אמר: שמע מינה אדם רשע הוא, שנאמר כי דור תהפכת המה. רבי יהודה ורבי יוסי אשלימו ליה כיסייהו רבי מאיר לא אשלים ליה כיסיה. ... למחר אמרו לו: הב לן כיסין! אמר להו: לא היו דברים מעולם. אמר להו רבי מאיר: אמאי לא דייקיתו בשמא? אמרו ליה: אמאי לא אמרת לן מר? אמר להו: אימר דאמרי אנא חששא, אחזוקי מי אמרי?

במצרים אבדו את הזהות

16. ספורנו שמות (פרשת שמות) פרק א פסוק א

(א) ואלה שמות. אלה הנזכרים בכאן היו ראויים להודע בשם כי כל אחד מהם ראוי להיות נחשב איש על שמו המורה על צורתו האישית. ואלה כל ימי חייהם היו למאורות, ולא יצא הדור לתרבות רעה. אמנם אחרי מותם לא היו הצדיקים שבבניהם כל כך חשובים בעיני אלקים ואדם:

17. בראשית (פרשת ויגש) פרק מז פסוק כז

(כז) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבוּ מְאֹד: כלי יקר

(כז) וישב ישראל בארץ גושן וגו'. כל פסוק זה באשמת בני ישראל הוא מדבר כי הקדוש ברוך הוא גזר עליהם כי גר יהיה זרעך, והמה ביקשו להיות תושבים במקום שנגזר עליהם גרות, כמו שדרשו אצל יעקב (בראשית רבה פד ג) וישב יעקב ביקש לישב בשלוח קפצה עליו רוגזו של יוסף וכו', הפסוק מאשימם על ישיבה זו שביקשו אחוזה בארץ לא להם, ולא כך אמרו אל פרעה לגור בארץ באנו, מלמד שמתחילה לא ירדו להשתקע שמה אלא לגור כמדייר בי דיירא ועכשיו חזרו מדבריהם, וכל כך נשתקעו שמה עד שלא רצו לצאת ממצרים, עד שהוצרך הקדוש ברוך הוא להוציאם משם ביד חזקה, ואותן שלא רצו לצאת מתו בשלושת ימי אפילה:

18. חכמה ומוסר חלק א סימן קכט

והנה אנחנו רואים בחוש, כי האדם תשוקתו לחופש, והעולם קוראין זאת מענשען - רעכט, והתורה גלתה לנו סוד כמוס "ולא תתרו אחר לבבכם", ולמדו חז"ל ברכות י"ב ע"ב, לבבכם - זו מינות, ועיניכם - זו עריות, הקדימה התורה מינות לעריות, ולכאורה, משגל יותר מוטבע באדם, אלא ודאי ידעה התורה, כי ריש כל מרעין - זו מינות, פי' חפש מבלי לשאת על עצמו עול מלכות שמים, ומזה יבוא לכל דבר אסור "כי אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר".

פרשת שמות - להיות מחובר למהות

מהות השמות בספר שמות

1. שמות (פרשת שמות) פרק א פסוק א

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: בעל הטורים

ואלה שמות וא"ו מוסיף על ענין ראשון וימת יוסף (בראשית נ כו) ואלה שמות שצוה להם שלא ישנו שמותם, ואמר להם אף על פי ששינו שמי וקורין אותי צפנת פענח (שם מא מה) אתם אל תשנו שמותיכם:

2. שמות (פרשת שמות) פרק א פסוק טו

וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמַלְּכֵי הָעִבְרִית אֲשֶׁר שָׁם הָאֵת שְׁפָרָה וְשֵׁם הַשְּׂנִית פּוֹעָה: רש"י

שפרה - זו יוכבד על שם שמשפרת את הולד: פועה - זו מרים שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה.

3. שמות (פרשת שמות) פרק ב פסוק א

וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי וַיִּקַּח אֶת בֵּת לְוִי: רשב"ם

(א) וילך איש מבית לוי - הוא עמרם, ויקח את יוכבד בת לוי אשר ילדה אותה ללוי במצרים. והרבה שנים לקחה מלפני לידת משה, שהרי אהרן בן שלש ושמונים ומשה בן שמונים בדברם אל פרעה:

4. עקידת יצחק שמות שער לד (הקדמה ופרשת שמות)

ואולם לא זכר מי האיש הלזה ההולך לומר שעדיין לא היה עמרם נכר ונודע בשרר' וכבוד יותר מבני שבטו כמו שהיה אחר שגדלו בניו ויתבאו במחנה העברים.

5. שמות (פרשת שמות) פרק ב פסוק ב

(ב) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֶהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים:

6. שמות (פרשת שמות) פרק ב פסוק ד - ה

(ד) וַתִּתְצַב אַחֲתוֹ מִרְחֹק לְדַעַה מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ:

(ה) וַתִּרְדַּבּ בַּת פְּרָעָה לְרַחֵץ עַל הָיָר וּנְעֻלְתֶּיהָ הִלְכַת עַל יַד הָיָר וַתִּקְרָא אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקְחֶהּ:

7. דברי הימים א פרק ד פסוק יח

(יח) וְאִשְׁתּוֹ הַיְהוּדִיָּה יִלְדָה אֶת יִרְדָּ אֲבִי גְדוֹר וְאֶת חֲבֵר אֲבִי שׁוֹכַן וְאֶת יְקוּתִיאֵל אֲבִי זְנוּחַם וְאֵלֶּה בְנֵי בִתְיָה בַת פְּרָעָה אֲשֶׁר לָקַח מֶרְדִּי:

ורז"ל דרשו כי מרד הוא כלב בן יפונה ולמה נקרא שמו מרד שמרד מעצת מרגלים, ודרשו כל אלה השמות ירד ואביגדור וחבר כולם על משה רבינו ואמרו ילדה כמו גדלה שהיה לה כבן:

8. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יג עמוד א

ואשתו היהדיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכן ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד. אמאי קרי לה יהדיה - על שום שכפרה בעבודה זרה, דכתיב ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור, ואמר רבי יוחנן: שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה. ילדה? והא רבויי רביתיה! - לומר לך שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו

9. שמות (פרשת שמות) פרק ב פסוק י - יא

(יא) וַיְהִי בַיּוֹם הַהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיֹּרָא בְּסִבְלֹתָם וַיֹּרָא אִישׁ מִצְרַיִם מִפְּנֵי אִישׁ עֲבָרֵי מֵאֲחִיו: רש"י

ובעלה של שלומית בת דברי היה, ונתן בה עיניו, ובלילה העמידו והוציאו מביתו, והוא חזר ונכנס לבית ובא על אשתו, כסבורה שהוא בעלה, וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר, היה מכהו ורודהו כל היום:

10. שמות (פרשת שמות) פרק ב פסוק יג

(יג) וַיֵּצֵא בַיּוֹם הַשְּׂנִי וַיְהִי שְׁנֵי אֲנָשִׁים עֲבָרִים נָצִים וַיֹּאמֶר לְרַשֵׁעַ לְמָה תִּפְּהָ רַעָךְ: רש"י

(יג) שני אנשים עברים - דתן ואבירם הם שהותירו מן המן:

תַּכְבֵּד הַעֲבֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ בָּהּ וְאֵל יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שְׁקָרִי רַשׁׁיׁׁ

(ט) ואל ישעו בדברי שקר - ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רוח לאמר נלכה נזבחה.

20. אמת ליעקב שמות (פרשת שמות) פרק ה פסוק ט

במדרש איתא: מלמד שהיו בידם מגילות שהיו משתעשעין בהם משבת לשבת לומר שהקדוש ב"ה גואלן לפי שהיו נוחין בשבת אמר להן פרעה תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ולא ישעו גו' אלא יהיו משתעשעין ואל יהו נפישין ביום השבת עכ"ל. הנה לא מצינו בשום מקום מה היו מגילות אלו ומה עלה בסופן. ועלה בדעתי לומר, הדנה אם נדייק במזמור שיר ליום השבת (תהלים צ"ב) נראה שלא נמצא שם שום זכר ליום השבת, ואדרבה בסוף המזמור (פסוק ט"ז) ביאר לנו שתכלית כוונת המזמור הוא להגיד כי ישראל צורי [הנהו] ולא עולתה בו, וא"כ אין זו כוונת השבת. ונראה שמזמור זה היה אחד מהמגילות שהשתעשעו בהן ביום השבת במצרים, והיינו אחר שפרעה הסכים לבקשתו של משה שיתן לישראל יום מנוחה, ובחר לו משה את יום השבת, סידר משה שיתאספו בני ישראל וישתעשעו במגילותיהן, אבל אחר שבא משה לפרעה שישלח את בני ישראל גזר עליהם שיעשו עבודתם גם בשבת כדי שלא יוכלו להשתעשעו במגילותיהם.

לצאת ממקום הנוחות

21. שמות (פרשת וארא) פרק ו פסוק ו - יב

(ו) לֶכֶן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתֵם וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזָרוּעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים: ... (ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קִשְׁיָה: פ... (י) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יא) בֹּא דַבֵּר אֶל פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיְשַׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ: (יב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לְפָנָיו ה' לֵאמֹר הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךָ יִשְׁמְעוּנִי פְרַעֲה וְאִנִּי עָרַל שְׁפָתֵי:

22. מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה ה

ר' יהודה בן בתירא אומר הרי הוא אומר ולא שמעו אל משה מקוצר רוח וגו' וכי יש לך אדם שהוא מתבשר בשורה טובה ואינו שמח נולד לך בן זכר רבך מוציאך לחירות ואינו שמח אם כן למה נאמר ולא שמעו אל משה (שמות ו ט) אלא שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה זרה

23. רש"י שמות (פרשת וארא) פרק ו פסוק יב

(יב) ואיך ישמעני פרעה - זה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה:

24. גור אריה שמות (פרשת וארא) פרק ו פסוק יב

(יב) שהוא אחד מן עשרה קל וחומר וכו'. פירוש מה ישראל שהוא לטובתם לא שמעו לי, פרעה שהוא לרעתו לא כל שכן. ואם תאמר והלא קל וחומר פריכא, שהרי כתיב בפירוש (פסוק ט) "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח" (קושית הרא"ם), ויראה לי דלא קשה מידי, שהרי כל סברא יכול אדם לשקול בעצמו, וכך היה משה שוקל; דהן ישראל לא שמעו אלי אף על גב שהוא לטובתן, ואף על גב שיש כאן מניעה "מקוצר רוח", אין קוצר רוח כל כך סברא גדולה כמו מי שהוא לרעתו

25. בראשית (פרשת לך לך) פרק טו פסוק ג - ו

(ג) וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זָרַע וְהִנֵּה בֵן בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי: ... (ה) וַיֵּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הֲבֵט נָא הַשְּׁמַיְמָה וְסַפֵּר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יְהִי זְרָעֲךָ: (ו) וְהָאֱמֹן בְּה' וַיִּחְשְׁבֶהּ לוֹ צְדָקָה: 26. תורה תמימה

(ג) לכאורה אינו מבואר מ"ש והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, מה צדקה היא לאברהם שהאמין בה', והלא כל אדם שהיתה לו התגלות הנובאה ועיניים נפלאים כאברהם לא הי' מסתפק אף רגע להאמין בה' בכל הבטחותיו, וגם בכלל אין מבואר הענין, שלא מצינו בעלמא שיחשב ה' לאדם לצדקה על שמאמין בו. וקרוב לומר דהלשון ויחשבה לו צדקה אינו מוסב מהקב"ה לאברהם, רק להיפך מאברהם להקב"ה,

27. רש"י

(ו) והאמין בה' - לא שאל לו אות על זאת, אבל על ירושת הארץ שאל לו אות ואמר לו במה אדע: ויחשבה לו צדקה - הקדוש ברוך הוא חשבה לאברם לזכות ולצדקה על האמונה שהאמין בו.

28. אור הצפון חלק ג עמלות בתורה

אברהם אבינו ראשון למאמינים היה, הוא הפיץ בעולם את האמונה בקל אחד, והכתוב מעיד עליו: "והאמין בה' ויחשבה לו צדקה" (בראשית טו), וכן כתוב עליו: "ומצאת את לבבו נאמן לפניך". ובכל זאת כששאל: "במה אדע כי אירשנה" (שם), אם כי לא היה זה אלא פגם בביטוי שפתים והשהייה לרגעים בלבד, בכל זאת הביא בזה פורענות גדולה וירידה רוחנית על דורותיו אחריו בגוף ובנפש, שהשתעבדו ארבע מאות שנה במצרים בחומר ובלבנים וירדו למדרגה פחותה, עד שהמלאכים טענו: "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה" (ילקוט ראובני בשלח).

29. שמות (פרשת שמות) פרק ג פסוק יא - יד

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹקִים מִי אֲנִכִּי כִי אֵלֶךְ אֶל פְּרַעֲה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: (יב) וַיֹּאמֶר כִּי אֵהְיֶה עִמָּךְ זֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנִכִּי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה: (יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹקִים הֲנֵה אֲנִכִּי בֹא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מַה שָּׁמוֹ מַה אָמַר אֲלֵהֶם: (יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה אֶ-הִיָּה אֲשֶׁר אֶ-הִיָּה וַיֹּאמֶר פֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶ-הִיָּה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם:

30. שמות רבה (וילנא) (פרשת שמות) פרשה ג סימן ו

ו [ג], [יד] ויאמר אלקים אל משה, אמר רבי אבא בר ממל אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה שמי אתה מבקש לידע, לפי מעשי אני נקרא פעמים שאני נקרא באל שדי, בצבאות, באלקים, בה', כשאני דן את הבריות אני נקרא אלקים, וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא צבאות, וכשאני תולה על חטאיו של אדם אני נקרא אל שדי, וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה

31. גבורות ה' פרק כה

בארו בזה המדרש, כי משה בקש לדעת שמו, והשיב לו הקדוש ברוך הוא אי אפשר לו להקרא לו שם כי אם לפי מעשיו של אותה שעה יש לו שם. כי כל שם מורה על המהות, כמו שם אש נקרא דבר שהוא חם ויבש, והנה יש כאן שני דברים האחד כאשר תבחין בו מצד שהוא נמצא בלבד לא מצד המהות, והשני מצד המהות וזהו הרכבה. ועוד כי כל שם הוא גדר הדבר, וכל גדר הוא מורכב מסוג והבדל, והוא יתברך פשוט בתכלית הפשיטות. ועוד כי השם מורה על ענין מיוחד, כי השם באין ספק בא על דבר מה והוא יתברך לא יבא עליו דבר מיוחד כי אין חוץ ממנו, לכך אי אפשר שיבא עליו שם מיוחד כיון שכל שם מורה על דבר מיוחד והוא יתברך לא יבא עליו דבר מיוחד כמו שהתבאר בהקדמה, ולכך אי אפשר שיהיה נקרא בשם מיוחד

32. שמות (פרשת שמות) פרק ה פסוק כב - כג

(כב) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי-לִמָּה הֲרַעַתָּה לְעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי: (כג) וּמֵאֵז בְּאֵתִי אֶל פְּרַעֲה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הֲרַעַתָּה לְעַם הַזֶּה וְהִצַּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמִּי: רש"י

(כב) למה הרעתה לעם הזה - ואם תאמר מה איכפת לך, קובל אני על ששלחתני:

33. שמות (פרשת שמות) פרק ב פסוק י

וַיְגַדְלֵה הַיְלֵד וַתִּבְאֶהוּ לְבַת פְּרַעֲה וַיְהִי לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ

34. שיחות מוסר עמוד יב

אך ראה זה פלא, שמו "משה" שנקרא בו בכל התורה, מה הוא אומר? כי מן המים משיתוהו, "ומה גדולה יש בכך? ...אלא הן הן הדברים, מכוח מסירות נפש של בתיה בת פרעה, שהמרתה את פי אביה והצילה את משה על אף גזירת פרעה ... קיבל משה רבינו אל תוך נפשו ובשרו את הכוחות הללו, ועל ידם נתעלה והוכשר להיות גואלן ומושיען של ישראל ... כל זאת היה טבוע בנפשו והתפתח בו מן הגרעין של מסירות נפש שהשקיעה בו בתיה בת פרעה במשותה אותו מן המים, על כן נקבע בו השם "משה" יותר מכל עשר השמות שהיו לו, כי שם זה ממצה את גדולת משה רבינו יותר מכל השמות.

